

Kamila Woźnica*

Wieś Siedlce w ziemi łukowskiej

Najdawniejsze dzieje Siedlec nikną w mroku zapomnienia. Badacz z trudem odnajduje nieliczne informacje na temat miejscowości sprzed lokacji miasta, a więc sprzed 1547 r. Stan ten jest spowodowany szcątkowym zachowaniem źródeł dotyczącym okresu sprzed zaborów. Z tego przedziału czasowego dopiero wiek XVIII jest lepiej reprezentowany w źródłach pisanych.

Zadaniami, jakie postawiła przed sobą autorka pracy, jest zaprezentowanie dotychczasowego stanu wiedzy na temat dziejów Siedlec przedlokacyjnych oraz próba odpowiedzi na do tej pory otwarte pytania dotyczące czasu powstania miejscowości i spraw własnościowych. Zamierzeniem autorki jest wyjście poza dotychczasowy stan wiedzy. Ze względu na brak źródeł można potraktować artykuł jako wstęp do dalszych badań.

Nieco informacji o Siedlcach średniowiecznych i wczesnonowożytnych zawierają księgi ziemskie lubelskie i księgi podkomorskie łukowskie znajdujące się w Archiwum Państwowym w Lublinie, Metryka Koronna z AGAD, akta wizytacji parafii z XVI i XVII w. znajdujące się w Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie, Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach, rejestry poborowe z tego okresu¹ oraz nieco dokumentów. Nie dotrwały do naszych czasów źródła najwartościowsze – księgi ziemskie łukowskie oraz księgi ziemskie liwskie ukazujące kontakty międzypaństwowe między właścicielami Siedlec a szlachtą mazowiecką. Nawet dokument lokacyjny został zniszczony i zachował się jedynie jego registr w Metryce Koronnej² oraz przywilej odnawiający lokację na prawie chełmińskim króla Augusta III z 10 II 1746 r.³

Pewną ilość danych na temat początków miejscowości zawierają również źródła archeologiczne. Na terenie miasta znaleziono podczas badań archeologicznych oraz przypadkowo różne obiekty, jak np. narzędzia, broń, ozdoby, części ubioru, fragmenty ceramiki, szkła, metalu i kości zwierzęcych. Dzięki nim można również wysnuć pewne wnioski na temat życia mieszkańców w śre-

---

*Mgr Kamila Woźnica – doktorantka w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach; zainteresowania badawcze: polskie prawo zwyczajowe, historia regionalna, dzieje Siedlec przed 1807 r.; kontakt za pośrednictwem redakcji.

¹ Pawiński (1886).

² Wierzbowski (1915), nr 22613.

³ AP Siedlce, Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych 1746 – 1787, sygn. 1; dokument został wydany i przetłumaczony w: Ciara (1977) 96-118.

dniowieczu i okresie nowożytnym. Przedmioty te znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Siedlcach oraz w Muzeum Regionalnym w Siedlcach. Niestety, oprócz wykopalisk w pałacu w latach 1973 – 1974, poszukiwania tego typu źródeł ograniczono jedynie do prac w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) oraz badań ratowniczych.

Ten stan rzeczy przyczynia się do niewielkiego zainteresowania historyków średniowiecznymi i wczesnonowożytnymi Siedlcami. Podstawowa praca, do której sięga się do dziś została napisana w 1939 r. przez A. Wintera. Są to *Początki Siedlec*⁴. Dane, które ten pierwszy badacz historii miasta wyszukał jeszcze przed wojną, zostały następnie przez niego wykorzystane i uzupełnione w *Dziejach Siedlec 1448 - 1918* wydanych 40 lat temu⁵. Na początku lat sześćdziesiątych XX w. pisał też o Siedlcach przedlokacyjnych i erygowaniu parafii lubelski uczyony S. Litak⁶. W latach osiemdziesiątych swoimi badaniami na temat własności ziemskiej w województwie lubelskim w epoce średniowiecza objęła Siedlce A. Sochacka⁷. Na kolejną pracę trzeba było czekać do połowy lat dziewięćdziesiątych, kiedy wydano monografię *Siedlce 1448 – 1995. 450-lecie nadania praw miejskich* pod redakcją E. Kospath – Pawłowskiego⁸. Natomiast na początku XXI w. powstały interesujące artykuły R. Borychowskiego na temat pierwszej siedleckiej parafii⁹. Na tym niestety, można zakończyć opis bibliograficzny.

Zanim ustaliła się nazwa Siedlce, określenie miejscowości zapisywano w różny sposób. W 1441 r. Były to „Sedlicze”, w 1448 – „Szedlec”, w 1454 – „Shydlicze”, w 1470 – „Szyedlicze”, w 1507 – „Syelcze”, w 1509 – Syedlce, w 1547 r. Siedlce¹⁰.

Na historię miejscowości duży wpływ miało jej położenie. Miasto leży w widłach dwóch rzek: Liwca i Muchawki zwanej do XVIII w. Żytnią. Najstarsza, centralna jego część jest oddalona od Muchawki o ok. 4 km a obecna zachodnia granica miasta biegnie właśnie nurtem tej rzeki. Liwiec natomiast zbliża się do centrum na odległość ok. 5 km. Do zaborów był to północny kraniec ziemi łukowskiej należącej przed 1474 r. do województwa sandomierskiego a po tym roku do województwa lubelskiego. Przed 1569 r. przebiegała tu granica Królestwa Polskiego z rozciągającym się na zachód od Muchawki Mazowszem, do 1526 r. niezależnym księstwem. Natomiast za Liwcem zaczynały się ziemie nazywane od przełomu XV i XVI w. Podlasiem¹¹. Właśnie tą rzeką, względnie nieco

---

⁴ Winter (1939).

⁵ Winter (1969).

⁶ Litak (1962); Litak(1964).

⁷ Sochacka (1987).

⁸ Kospath-Pawłowski (1996).

⁹ Borychowski (2004); Borychowski(2006).

¹⁰ Kuraś (1983) 210.

¹¹ Wiśniewski (1970) 172.

na wschód od niej biegła zwykle granica między Polską i księstwami ruskimi, a od XIV w. z Litwą.

Tak więc Siedlce, jak i inne miejscowości znajdujące się w pobliżu, do unii lubelskiej leżały w pasie granicznym. Przez wiele lat bardzo niebezpieczna była zwłaszcza bliskość Litwy. Ziemia łukowska została bowiem w ciągu XIII i XIV w. bardzo zniszczona przez najazdy pruskie, jaćwieskie i litewskie¹². Zapędzały się tu również zagony tatarskie. O wielkości zniszczeń świadczy dokument biskupa krakowskiego Bodzęty z 1359 r. zwalniający ziemię łukowską od dziesięciny na okres 30 lat¹³. Samo położenie na pograniczu wskazuje na specyfikę tych ziem. Tereny te miały znaczenie dla obronności kraju, były peryferyjne, silnie zalesione i zabagnione, więc osadnictwo rozwinęło się tam na większą skalę w dużym opóźnieniu w stosunku do innych obszarów¹⁴. W pobliżu znajdują się grodziska w Wyłazach (już na zachód od Liwca, funkcjonujące w XI – XII w.) oraz w Krzesku Królowej Niwie (do XI w.) i zaginione dziś grodzisko w pobliżu Zbuczyna¹⁵. Dodatkowo od reszty ziemi łukowskiej oddzielał je pas gęstych lasów zwany Tłuścem. Dziś z tego kompleksu zostały jedynie niewielkie fragmenty. Jednak jeszcze na mapie Perthéessa z końca XVIII w.¹⁶ oraz Topograficznej Karcie Królestwa Polskiego z pierwszej połowy XIX w.¹⁷ jest on wyraźny. Rozciągał się na linii wsi Wiśniew, Radomyśl, Krzesk Stary, Tłuściec¹⁸. Do XV w. Siedlce leżały z dala od dróg handlowych. Trakty wiodące w tym czasie w okolicach Pruszyzna zwane Cielemeckim i Zawadzkiem omijały je od wschodu. Natomiast tzw. „szlak podlaski” idący z Gdańska przez Łomżę, Węgrów, Drohiczyn i Łuków do Lublina omijał je od północy. Tak samo było z traktem wiodącym z Warszawy na Litwę. Szedł od bowiem przez Stanisławów, Liw, Węgrów, Sokółów, Wysokie, Drohiczyn i Brześć. Dopiero w połowie XV w. trakt podlaski uległ przesunięciu i przeciął Siedlce¹⁹.

Wskazywać by to mogło na późne powstanie Siedlec. Pogląd ten podzielają niektórzy historycy²⁰. Jednak przeczą temu źródła archeologiczne. Według archeologów prowadzących badania na terenie miasta, zachowuje ono ciągłość osadniczą już od IX w., a stanowiska archeologiczne z czasów średniowiecza znajdują się w kilku miejscach. Najdawniejszą metrykę ma osadnictwo w okolicach pałacu i szpitala miejskiego. Po stronie wschodniej i zachodniej południowego skrzydła pałacu oraz na terenie szpitalnym w trakcie wykopalisk w latach

¹² Długosz (1974) 282 i n.

¹³ Piekosiński (1887) nr 730.

¹⁴ Mencil (1974) 149, 164.

¹⁵ Górka I. (1976) 57, 75-76, 161-164.

¹⁶ de Perthées (1786).

¹⁷ *Topograficzna Karta Królestwa Polskiego*, Petersburg 1843 skala 1:126000, kol. V sek.IV.

¹⁸ Litak (1962) 147-148; Litak (1964) 21-24.

¹⁹ Plewczyński (1996) 22-23.

²⁰ Litak (1962) 153; Plewczyński (1996) 23.

1973 – 1974 odkryto fragmenty ceramiki, szkła, metalu i kości zwierzęcych o chronologii od IX w. do współczesności, przy czym ceramika z IX i X w. (znaleziona na terenie pałacu) stanowi jedynie 6,9% materiału z IX – XV w. Wyraźne zwiększenie liczby fragmentów ceramiki odnosi się do XI – XIII w. Jest to już 40,1% materiału średniowiecznego. Natomiast z wieków XIV i XV pochodzi 53% materiału z tego okresu. Trzeba przy tym dodać, że w miejscu wykopalisk archeologicznych na terenie pałacu średniowieczna warstwa kulturowa została zniszczona przez niwelację terenu w XVI w. Po stronie wschodniej południowego skrzydła budynku odkryto również relikty spalonego budynku mieszkalnego z XI – XII w. oraz wykop o szerokości ponad 2 m i głębokości do 2,15 m datowany materiałem ceramicznym na XVI – XVII w. Według archeologów stanowił on część kanału doprowadzającego wodę do stawu leżącego kiedyś na południowy wschód od pałacu albo fosę wokół dworu obronnego²¹.

Na terenie oddalonego o kilkadziesiąt metrów na wschód od pałacu szpitala miejskiego odkryto również fragmenty ceramiki i szkła, przy czym najstarsze fragmenty ceramiczne datowane są na XIII i XIV w. Co więcej, natrafiono tam na relikty półziemianki, której chronologię ustalono dzięki ceramice na XIII – XIV w. Oprócz fragmentów naczyń natrafiono tam na zbutwiałe drewno z konstrukcji budynku, dużą ilość węgli drzewnych i grudki polepy. Podłoga domostwa znajdowała się 70 cm poniżej poziomu gruntu²². Kilkadziesiąt fragmentów ceramiki średniowiecznej (siwaki) odkryto także w okolicach starego ratusza, a więc kilkadziesiąt metrów na południowy zachód od pałacu²³.

Następnym punktem osadniczym jest teren szkoły podstawowej nr 7 oddalony o ok. 400 m na wschód od pałacu, gdzie znaleziono fragmenty ceramiki średniowiecznej i nowożytnej²⁴. Jednocześnie dzięki przeprowadzonym w 1974 r. badaniom powierzchniowym po południowej stronie najstarszej siedleckiej ulicy – Starowiejskiej od skrzyżowania z ul. Floriańską do wysokości ul. Ogińskich (stanowisko 1) i jeszcze ok. 60 m dalej (stanowisko 2) odkryto fragmenty ceramiki datowane na XI – XIII w., XIV – XV w. oraz XVI – XVIII w.²⁵ Natomiast w trakcie prac kanalizacyjnych na tej ulicy w okolicach szpitala zostało odsłonię-

---

²¹ Gierlach, Wróblewski (1975) 27-39; Gierlach (2001); Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Siedlcach (dalej WUOZ D. Siedlce), karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/1, oprac. M. Bienia. Uprzejmie dziękuję za pomoc i udostępnienie kart ewidencji stanowisk archeologicznych pani Agnieszce Martyniuk-Drobysz z WUOZ D. Siedlce.

²² Gierlach, Wróblewski (1975) 27-39; Gierlach (2001); WUOZ D. Siedlce, karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/1, oprac. M. Bienia.

²³ Muzeum Regionalne w Siedlcach, Zbiory Archeologiczne, sygn. MRS/A/S/10 (dalej tylko sygnatura).

²⁴ MRS/A/S/90, MRS/A/S/95, MRS/A/S/96, MRS/A/S/103, MRS/A/S/104.

²⁵ MRS/A/S/105, MRS/A/S/107, MRS/A/S/108, MRS/A/S/109, MRS/A/S/110.

te wiklinowe moszczenie drogi datowane na XIII – XIV w.²⁶ Odkrycia te można zinterpretować jako pozostałości małej osady o zabudowie rozproszonej.

Ceramika, którą wydobyto w trakcie tych badań należała zarówno do zastaw stołowych jak i do prostych naczyń kuchennych. Jeśli chodzi o sposób wypalania to znaleziono fragmenty ceramiki czerwonej, siwej, siwionej oraz białej. Część z nich z okresu od XVI w. nosi fragmenty polewy, głównie koloru zielonego i żółtego. Z najwcześniejszego okresu (IX – X w.) pochodzi jedynie ręcznie lepiona ceramika czerwona²⁷.

Należy do tego dodać odkryte w trakcie prac ziemnych cmentarzysko leżące u zbiegu ulic Piłsudskiego i Berka Joselewicza, a więc ok. 500 – 600 m na zachód od pałacu. Niestety, informacje o nim mamy jedynie z lakonicznej wzmianki w archiwum WUOZ D. Siedlce²⁸ i kart inwentarzowych kilku przedmiotów ofiarowanych przez prywatnego znalazcę w 1974 r. do siedleckiego muzeum. Znaleziono tam bowiem: trzy topory żelazne²⁹, dwa brązowe posrebrzane kabłączki skroniowe³⁰, dwie klamry od pasa³¹, uszko wiadra³², trzy fragmenty okucia wiader³³, krzesiwo żelazne³⁴, okucie żelazne³⁵ i żelazny nóż³⁶ oraz fragmenty ceramiki, według informacji WUOZ D. Siedlce³⁷. Dzięki tym przedmiotom cmentarzysko wydatowano na XIII w. Jest ono położone w pewnym oddaleniu od osady i odpowiada sposobowi chowania zmarłych we wczesnym średniowieczu, kiedy w pobliżu brakowało kościoła³⁸. Takie podejrzenie wzmożone jest odległością od kościoła parafialnego. Do 1418 r. tereny te należały do parafii łukowskiej, a więc odległość do świątyni to ok. 30 km. W tym roku powstała parafia w Zbuczynie położonym 13 km na południowy wschód. Jest oczywiście rzeczą niemożliwą, żeby zmarłych przed tą datą chowano na cmentarzu przykościelnym.

---

²⁶ Gierlach, Wróblewski (1975) 33-34; Gierlach (2001) 12.

²⁷ MRS/A/S/296, MRS/A/S/328, MRS/A/S/346, MRS/A/S/360, MRS/A/S/381, MRS/A/S/402.

²⁸ WUOZ D. Siedlce, karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/4, oprac. M. Bienia.

²⁹ MRS/A/47, MRS/A/48, MRS/A/49.

³⁰ MRS/A/56, MRS/A/57.

³¹ MRS/A/51, MRS/A/52.

³² MRS/A/53.

³³ MRS/A/50.

³⁴ MRS/A/54.

³⁵ MRS/A/55.

³⁶ MRS/A/58.

³⁷ WUOZ D. Siedlce, karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/4, oprac. M. Bienia.

³⁸ Buko (2005) 344-346; Żaki (1974) 108-109, 126.

W pewnej odległości od tego skupiska osadniczego (ponad 2 km na północ), na terenie ogródków działkowych w okolicy stawów rybnych na siedleckich Błoniach, odkryto osadę datowaną ceramiką na X–XII w. Jest ona położona na suchej wyspie wśród podmokłych łąk doliny niewielkiego strumienia Helenki. Niestety nie można odpowiedzieć na pytania, czy był jakiś związek między tymi osadami i jaki³⁹.

Źródła archeologiczne dowodzą wczesnego powstania Siedlec, jednak nie powiedzą nam niestety wiele na temat mieszkańców osady. Natomiast wzmianki pisane na temat miejscowości pojawiają się dopiero w pierwszej połowie XV w. Pierwszą znaną informację przekazują księgi ziemskie lubelskie. W 1441 r. Wojciech z Michowa zamienia się dobrami z Elżbietą, żoną Jana z Oleksowa. Przekazuje jej połowę Siedlec i połowę Golic oraz Wolę Siedlecką i Wolę Golicką w ziemi łukowskiej za połowę Rudna i połowę Składowa w ziemi lubelskiej⁴⁰.

Wojciech z Michowa należał do rodu Rawiczów. Był rycerzem pasowanym, krewnym Krystyna z Ostrowa. Od 1446 do 1450 r. był starostą sanockim, a od 1447 r. także kasztelanem zawichojskim. Wyżej wymienione wsie nie były jedynymi, jakie posiadał. Nie należały też do najbardziej znaczących. Miał on bowiem oprócz Michowa wsie: Biechów, Wodzirad, Chmielów, Wolę Wodziradzką, Szwarzowice, a także działy we wsiach: Bodzechów, Goździelin, Ostrów, Janków, Żurawka na północ od Opatowa oraz Zalesie w ziemi łukowskiej⁴¹. Należał więc do ludzi dość bogatych.

Jeśli pamięta się o przygranicznym położeniu Siedlec, nasuwa się pytanie, w jaki sposób i kiedy pojawili się tu Rawicze. Pas graniczny był w posiadaniu władcy i dopiero od XIII w. zaczęła tam wkraczać własność kościelna i prywatna. W lubelskim akcja ta zaczęła się dopiero za Kazimierza Wielkiego⁴². Dla tych terenów charakterystyczne było osiedlanie drobnego rycerstwa mającego za zadanie m.in. bronić granic. Umieszczano ich we wsiach w okolicach grodów. Takim przykładem są wsie szlachty zagrodowej w pobliżu Łukowa, jak Dębowica, Nurzyna, Jastrzębie itd. Jednak takie wsie znajdowały się w pewnej odległości od granicy i miały oparcie w grodzie⁴³. Po drugie, ich mieszkańcami była szlachta uboga, nieposiadająca chłopów, sama uprawiająca ziemię. Nie można tego powiedzieć o Wojciechu z Michowa. Mamy tutaj zupełnie inny przypadek. Niestety, przy obecnym stanie wiedzy nie można odpowiedzieć na zadane wcześniej pytanie.

Elżbieta z Oleksowa była bliską krewną Wojciecha. Rafał z Michowa – ojciec Wojciecha i Warsz z Michowa – ojciec Elżbiety byli rodzonymi braćmi. Po

---

³⁹ WUOZ D. Siedlce, karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/11, oprac. M. Bienia.

⁴⁰ AP Lublin, Księgi ziemskie lubelskie; za: Kuraś (1983) 210; Sochacka (1987) 79.

⁴¹ Wroniszewski (1992) 19-22.

⁴² Mencil (1974) 163-164; Zientara (1988) 87.

⁴³ Mencil (1974) 174-175, 192.

śmierci Warsza w bitwie nad Worskłą w 1399 r. opiekę nad jego jedynym dzieckiem – małoletnią Elżbietą przejął właśnie Rafał. Przed 1412 r. została ona porwana spod władzy opiekuna przez przyrodniego brata swojej matki – Tomka Kalskiego i wyszła za Gniewosza młodszego z Dalewic herbu Kościeszka. W tym zaś roku odzyskała sądownie od Rafała dobra odziedziczone po ojcu⁴⁴. Małżeństwo to nie było zbyt udane. Z 1428 r. pochodzi kilka świadczących o tym informacji. 1 X tego roku podczas transakcji sprzedaży dóbr dziedzicznych Sidziny mieszcze krakowskiej Urszuli, żonie Marcina Bieckiego, Elżbieta otrzymała od męża zobowiązanie, że zatrzyma swoje prawa do wsi Brzeziny w ziemi łęczycyckiej, jakie miała dotychczas, jeśli się nie rozwiodą⁴⁵. Jednak z tego roku pochodzi też inny dokument. Jest to bulla papieska zezwalająca biskupowi krakowskiemu na unieważnienie małżeństwa. Oficjalnym powodem tej decyzji było zbyt bliskie pokrewieństwo między małżonkami (czwartego stopnia) i niezyskanie zgody Kościoła na ślub. Jednakże duży nacisk położono w uzasadnieniu również na niezrównoważenie psychiczne Gniewosza i jego ataki agresji, także wobec swojej żony. Uznano go za chorego umysłowo⁴⁶.

Unieważnienie doszło do skutku. Elżbieta przed 1441 r. wyszła za mąż po raz drugi, mimo, że Gniewosz z Dalewic jeszcze żył⁴⁷. Tym razem za Jana Gniewosza. Według Bonieckiego pochodził on z Gnatowic w ziemi sochaczewskiej i był herbu Pierzchała⁴⁸. Po ślubie z Elżbietą pisał się z Oleksowa. Jednak tu występuje kolejny problem. Dzieci Elżbiety: Stanisław Gniewosz i Anna żona Stanisława Gruszczyńskiego używały herbu Zgraja⁴⁹, choć Boniecki, Niesiecki i Paprocki uznają ich za Rawiczów⁵⁰. Boniecki uważał, że ich ojcem był Gniewosz z Dalewic. Według niego przybrały one nowy herb – Zgraję, ponieważ ojciec nie chciał ich uznać, a one nie chciały lub nie mogły używać jego znaku⁵¹. Jednak według wspomnianej bulli z 1428 r. Elżbieta i Gniewosz z Dalewic nie mieli dzieci⁵². Natomiast Długosz zna również Jana Gniewosza tego herbu, ojca Anny, wdowy po Stanisławie Gruszczyńskim. Wygląda więc na to, że to Jan Gniewosz z Oleksowa był ojcem dzieci Elżbiety i używał, jak chce Długosz⁵³, herbu Zgraja. Jego potomkowie, jak zauważa S. Szybkowski, prawdopodobnie przyjęli po

---

⁴⁴ Wroniszewski (1992) 15-19.

⁴⁵ Helcel (1870) nr 2183; Boniecki (1903) 136; Wroniszewski (1992) 23-24; Szybkowski (1996) 163-174.

⁴⁶ Sułkowska-Kuraś, Kuraś, Wajs (1992) nr 2225.

⁴⁷ Szybkowski (1996) 166-174.

⁴⁸ Boniecki (1903) 129, 136-137.

⁴⁹ Długosz (1863) 440; Długosz (1864) 485.

⁵⁰ Boniecki (1903) 136-141; Niesiecki (1979) 97-99, 330; Paprocki (1982) 547-548.

⁵¹ Boniecki (1903) 137.

⁵² Sułkowska-Kuraś, Kuraś, Wajs (1992) nr 2225.

⁵³ Długosz (1863) 440; Długosz (1864) 485.

pewnym czasie herb matki, jako bardziej znany i używany przez bogatsze i potężniejsze rodziny⁵⁴.

W 1459 r. Elżbieta, już jako wdowa, podzieliła swoje dobra między Stanisława Gniewosza i Annę. Synowi oddała wsie: Oleksów, Bierdzieżę, Sarnów, Smogorzów, Zwołę w parafii Oleksów i Piotrków w parafii Regów. Natomiast córce wyznaczyła sumy na Brzezinach i Grzmiącą w ziemi łączyckiej. Dzieci zaś oddały jej Niedarczów w powiecie radomskim⁵⁵. Niestety nie wiemy jak wyglądał podział dóbr w ziemi łukowskiej.

Według Bonieckiego, Stanisław Gniewosz miał żonę Dorotę, której w 1461 r. zabezpieczył posag oraz syna Gabriela, którego żoną była Barbara Tarłówna. Natomiast Paprocki znał Gniewoszków herbu Rawicz: Stanisława Gniewosza, żonatego z Magierówną herbu Szeliga, z którą miał trzech synów: Rubina, Daniela i Gabriela. Synem Daniela był Stanisław. Niestety, Paprocki nie informuje, jakie mieli dobra. Jednak kilka zdań potem podaje informacje o Gniewoszach Siedleckich tego herbu z Podlasia. Można więc utożsamić Daniela Gniewosza właściciela Siedlec z wnukiem Elżbiety z Oleksowa. Co więcej, zarówno Paprocki jak i Niesiecki uznają Siedleckich herbu Rawicz i Gniewoszków z Oleksowa za jedną rodzinę⁵⁶. Pewną wskazówką może być tu archeologia. Wśród ceramiki znalezionej w pałacu w trakcie wykopalisk w latach 1973 – 1974 występuje kilkadziesiąt fragmentów z białej glinki kaolinitowej. Jej chronologię określono na XIII – XV w. i uznano za import z okolic Kielc⁵⁷. Na tamtych terenach mieli swoje posiadłości Rawicze Michowscy, z których wywodzili się Wojciech z Michowa i Elżbieta, córka Warsza z Michowa, żona Jana z Oleksowa. Mieli oni klucz wsi koło Opatowa. Co ciekawe, Rawicze Ożarowscy, z których wywodzili się późniejsi dziedzice Pruszyzna, sąsiedowali z nimi zarówno na tym samym terenie, jak i na północ od Lublina; gdzie znajdowały się inne posiadłości obu rodzin⁵⁸. Może to być poszlaka, że najwcześniej w XIII w. przynajmniej jedna z tych rodzin pojawiła się na północnej granicy ziemi łukowskiej. Jednakże takie datowanie jest zbyt szerokie, aby móc coś więcej na ten temat powiedzieć. Są to tylko luźne domysły.

Nie rozwiązuje to jednak wszystkich problemów. W zapisce z 1441 r. mowa jest jedynie o połowach wsi Siedlce i Golice. Kto zatem posiadał resztę tych miejscowości? W księgach ziemskich lubelskich występuje w latach 1454 – 1456 Elżbieta wdowa po Mścisławie z Siedlec, natomiast w latach 1459 – 1470 pojawia się tam Piotr z Siedlec⁵⁹. Nie wydaje się, aby owa Elżbieta była tożsama z

---

⁵⁴ Szybkowski (1996) 174.

⁵⁵ Boniecki (1903) 136.

⁵⁶ Paprocki (1982) 147-148; Niesiecki (1979) 330.

⁵⁷ Gierlach, Wróblewski (1975) 38; WUOZ D. Siedlce, karta ewidencji stanowiska archeologicznego, Siedlce, 58-78/1, oprac. M. Bienia.

⁵⁸ Wroniszewski (1992) 19-27, 55-68.

⁵⁹ AP Lublin, Księgi ziemskie lubelskie; za: Kuraś (1983) 210.

Elżbietą z Oleksowa, skoro klucz oleksowski był znacznie większy i to z Oleksowa – wsi parafialnej tytułowała się przez dłuższy czas wcześniej. Brak też informacji, aby wychodziła po raz trzeci za mąż.

Natomiast badając tożsamość Piotra z Siedlec, warto zwrócić uwagę na pobliską wieś Pruszyń. Mamy tu podobną sytuację jak w Siedlcach. Ta przygraniczna miejscowość staje się w nieokreślonym czasie własnością Rawiczów – dalekich krewnych pierwszych znanych właścicieli Siedlec – Michowskich. Byli to potomkowie Ożarowskich, Mikułowscy z Rudna. Pierwsza wzmianka o Pruszyńcu pojawia się w dokumencie biskupa Zbigniewa Oleśnickiego z 1448 r.⁶⁰, następna zaś w latach 1464 – 1471⁶¹ w ugodzie między Janem Pruszyńskim a Maciejem, plebanem ze Zbuczyna. Jan pisał się również z Mikułowic (np. jeszcze w 1478 r.) i miał brata – Piotra. Byli oni braćmi niedzielnymi jeszcze długo po tej dacie (przynajmniej do 1482 r.). Posiadali również Rudno, Rudy i część Sowokłesk w ziemi lubelskiej. Ich ojcem był Piotr z Rudna zmarły po 1461 r.⁶² Jednak taka identyfikacja nie jest pewna.

Następne wzmianki o Siedlcach pochodzą z początku XVI w. Właścicielem był wówczas Daniel Gniewosz Siedlecki – bardzo prawdopodobny wnuk Elżbiety z Oleksowa. Występuje on w źródłach pisanych w latach: 1503, 1505, 1507, 1509, 1510, 1511 i 1512. Następnym właścicielem był Stanisław Gniewosz Siedlecki, jego syn, pojawiający się w dokumentach od 1510 r. Obaj nie piastowali urzędów państwowych i większość informacji, jakie o nich posiadamy, dotyczy spraw własnościowych.

W tym miejscu należałoby zastanowić się nad majątkiem właścicieli Siedlec. W 1441 r. Wojciech z Michowa, a następnie Elżbieta z Oleksowa mieli w północnej części ziemi łukowskiej pół Siedlec, pół Golic, Wołę Siedlecką i Wołę Golicką. W połowie XVI w. posiadłości Siedleckich obejmowały miasto Siedlce, kilkanaście wsi i dwie osady młynne z kuźnicami. W XVI w. Siedlce mają już jednego właściciela. W latach dwudziestych tego stulecia również Golice należą w całości do Siedleckich. Można więc sądzić, że nie zmieniły one przez te lata właściciela, a Gniewosze w jakiś sposób weszli w posiadanie ich drugiej części. Źródła archeologiczne z tej wsi są bardzo skąpe i datowane dopiero od końca średniowiecza. Wola Siedlecka występuje jeszcze w 1507 r. jako „VolyaSzyedlecza alias Vwroth”⁶³ i w 1529 r.⁶⁴, potem zanika. Wola Golicka wystąpiła jedynie raz w 1441 r. Później prawdopodobnie została wchłonięta przez Golice⁶⁵. Jednak Siedleckim przybywają nowe wsie. Daniel Gniewosz występuje jako

---

⁶⁰ Piekosiński (1905) nr 1448.

⁶¹ Kuraś (1963) nr 425; dokument został wydany z błędnie odczytaną datą – 1430 r., co zauważyła Kuraś (1983) 191.

⁶² Wroniszewski (1992) 62-65.

⁶³ Kuraś (1983) 272.

⁶⁴ Leszczyńska-Skrętowa (1968) 29.

⁶⁵ Wojciechowski, Sochacka, Szczygieł (1986) 268.

właściciel Grabianowa w latach 1510 i 1512⁶⁶. Wieś ta pojawia się po raz pierwszy w dokumencie erygowania parafii w Pruszyńcu w 1471 r.⁶⁷ Niestety nie wiadomo, kto był jej właścicielem przed 1510 r. Według danych AZP ślady osadnictwa (fragmenty ceramiki) na terenie tej wsi sięgają wczesnego średniowiecza, jednak ich niewielka ilość (2 fragmenty sprzed XIII w. i 2 fragmenty z XV – XVI w.)⁶⁸ nie przesądza o tak wczesnej chronologii. W pobliżu znajduje się jeszcze jedna miejscowość o metryce co najmniej piętnastowiecznej – Żabokliki. One również zostały wymienione w powyższym dokumencie. Obie z pewnością posiadał Stanisław Siedlecki, ale kiedy weszły w skład dóbr tej rodziny?

Część miejscowości została przypuszczalnie założona przez Daniela i Stanisława Siedleckich. Przed 1532 r. powstał Ujrzanów nazywany też Wolą⁶⁹. W latach 1531 – 1532 pojawiła się wieś Topór (obecnie Topórek)⁷⁰. Następną wsią, której datę powstania można dość dokładnie określić według źródeł pisanych, jest granicząca z Litwą Strzała⁷¹. Nie pojawia się ona ani przy okazji fundacji parafii ani jej erygowania 22 listopada 1532 r. Jej nazwa zostaje zapisana rok później w dokumencie biskupa Piotra Tomickiego⁷². Kolejne wsie: Białki, Jagodne i Zarzecze (obecnie Purzec)⁷³ powstały między 1533 r. a 1552 r., kiedy to pojawiają się w rejestrze poborowym⁷⁴. W tym czasie powstały też kuźnice i funkcjonujące przy nich osady młynne nad rzekami Liwiec i Żytnia. Przy czym ta ostatnia zamieniła się w wieś o nazwie Żytnia, natomiast kuźnica o 3 kołach⁷⁵ nad Liwcem, zwana też Rudą Siedlce, zanikła z biegiem lat⁷⁶. Jednak w Białkach, Żytniej, Strzale i Purzecu w trakcie badań AZP znaleziono fragmenty ceramiki datowane już od wczesnego, a w Ujrzanowie od późnego średniowiecza⁷⁷. Z in-

---

⁶⁶ Wierzbowski (1912) nr 9497, nr 10200; Kuraś (1983) 81.

⁶⁷ Zachowany w zapisach akt wizytacji z 1603 r. i 1614 r.; Litak (1964) 70.

⁶⁸ WUOZ D. Siedlce, karty ewidencji stanowisk archeologicznych, Grabianów, 59-78/12, oprac. M. Bienia; Grabianów, 59-78/14, oprac. M. Bienia.

⁶⁹ Kuraś (1983) 249; Wojciechowski, Sochacka, Szczygieł (1986) 147.

⁷⁰ Kuraś (1983) 243.

⁷¹ Kuraś (1983) 225; Litak (1962) 153-154.

⁷² Litak (1962) 153-154.

⁷³ Na temat zmian nazwy tej wsi: Wojciechowski, Sochacka, Szczygieł (1986) 114 oraz Borychowski (2004) 12.

⁷⁴ Pawiński (1886) 401-402.

⁷⁵ Pawiński (1886) 380.

⁷⁶ Wojciechowski, Sochacka, Szczygieł (1986) 121.

⁷⁷ WUOZ D. Siedlce, karty ewidencji stanowisk archeologicznych: Białki: 59-78/4, oprac. M. Bienia; 59-78/5, oprac. M. Bienia; 59-78/7, oprac. M. Bienia; 59-78/8, oprac. M. Bienia; 59-78/10, oprac. M. Bienia; Żytnia: 57-78/14, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak; 57-78/18, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak; Strzała: 57-78/21, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak; 57-78/23, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak; Purzec: 57-78/25, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak; Ujrzanów: 59-79/3, oprac. J. Kalaga

nych miejscowości brak danych archeologicznych. Niestety, aby prawidłowo określić wiek tych wsi, należałoby przeprowadzić dokładniejsze badania archeologiczne.

Miejscowości te były oczywiście różnej wielkości. Znamy dzięki rejestrowi poborowemu z 1531 r. obszar Żaboklik – 1,5 łana, Ujrzanowa – 2 łany oraz Golic i Grabianowa – po 2,5 łana. Wielkością wyróżniały się Siedlce – miały 6 łanów⁷⁸. Natomiast rejestr z 1552 r. przedstawia nam sytuację demograficzną w tych wsiach. Najwięcej ludności, bo czterdziestu dziewięciu osadników, a więc kmieci z rodzinami, posiadały Siedlce. Niewiele niżej plasowały się Golice z czterdziestoma sześcioma i Strzała czterdziestoma trzema osadnikami. Grabianów posiadał dwudziestu dwóch, Ujrzanów dwudziestu jeden, a Żabokliki szesnastu. Słabo pod tym względem wypadły: Topór (12), Białki (10) i Jagodne (8). Najmniejszą wsią było jednak Zarzecze – posiadało jedynie siedmiu osadników⁷⁹.

Zasługą Daniela Siedleckiego było uregulowanie granic posiadłości. W 1507 r. wytyczono je między Wolą Siedlecką a Wolą Pruszyńską zwaną Stokiem (obecnie Stok Lacki) Pruszyńskich oraz Lipinami⁸⁰. Natomiast w 1509 r. ustalono granice między Siedlcami a Wołyńcami należącymi do Mikołaja Zaliwskiego, które leżały na Mazowszu. W sprawie tej brali udział komisarze królewscy oraz komisarze księżnej mazowieckiej Anny⁸¹. Jednak już w 1510 r. wystąpił nowy spór między szlachciami. Jego przyczyną był staw rybny. Musiał on się znajdować na rzece Żytnia (obecnie Muchawka), która rozdzielała nie tylko państwa, ale i prywatne posiadłości⁸². Nie stało się to przyczyną długotrwałych sporów, skoro już w 1512 r. Daniel przekazuje synowi Mikołaja – Dersławowi Zaliwskiemu pewne pola nad Żytnią⁸³. W tym właśnie roku Dersław został zwolniony (jako Mazowszanin) z podlegania jurysdykcji królewskiej i obowiązku w wyprawach wojennych, do czego był zobowiązany w związku z posiadaniem terenów w Koronie⁸⁴.

Wcześniej, bo w 1503 r. Daniel miał sprawę sądową z innym poddanym książąt mazowieckich – Gotardem z Niwisk, sędzią liwskim. Spór dotyczył rzeki Żytnia, a więc granicy między posiadłościami Daniela i Gotarda. Chodziło również o staw rybny na tej rzece oraz wykonanie przez Daniela grobli przez Żytnią ciągnącej się od brzegu będącego jego własnością do brzegu, którego właścicielem był Gotard. Konflikt rozstrzygnął 24 października król Aleksander Jagiellończyk w Kozimryнку (obecnie Radzyń Podlaski)⁸⁵.

---

⁷⁸ Pawiński (1886) 380.

⁷⁹ Pawiński (1886) 401-402.

⁸⁰ AP Lublin, księga podkomorska łukowska; za: Kuraś (1983) 272.

⁸¹ Wierzbowski (1910) nr 603, nr 627.

⁸² Wierzbowski (1912) nr 9497.

⁸³ Wierzbowski (1912) nr 10199.

⁸⁴ Wierzbowski (1912) nr 10200.

⁸⁵ Wierzbowski (1915) Supplement, nr 1268.

Równie napięte stosunki panowały między Siedleckim a szlachtą zagrodową z okolic Łukowa: Grzegorzem z Jastrzębi, Mikołajem z Tworek, Bartłomiejem z Marścibrodów (obecnie Mościbrody), Maciejem z Radomyśla, Jakubem Jastrzębskim ze Śmiar, Jakubem z Kosiorków. Nie jest znana przyczyna sporu, ale wysokość nałożonego w 1511 r. przez starostę łukowskiego wadium – 200 grzywien świadczy o powadze sytuacji. Była to wówczas bardzo duża suma. Tak wysoki zakład miał uspokoić strony i skłonić je do pokojowego rozwiązania konfliktu na drodze sądowej⁸⁶.

O zamożności Daniela świadczy wzięcie w 1512 r. w dzierżawę za 345 florenów wsi królewskiej Wiśniów (obecnie Wiśniew) należącej do starostwa łukowskiego⁸⁷. Oprócz tego posiadał on w ziemi łukowskiej również Gułów, Wołę Gułowską i Dąbrowicę⁸⁸.

Nie mamy pewnych informacji o życiu prywatnym Daniela Siedleckiego. Jedynie Paprocki przekazuje o nim kilka ciekawostek. Miał więc mieć 3 żony i liczne potomstwo w liczbie 50 synów i córek. Był, jak go określił heraldyk „barzolibidinosus”. Jego córka, Dorota wyszła za nieznanego z imienia szlachcica herbu Ciołek⁸⁹.

Z tych legendarnych 50 dzieci na pewno znamy jedno. Był nim Stanisław, który odziedziczył po nim cały klucz siedlecki. Według Paprockiego był on chory na oczy⁹⁰, co nie przeszkodziło mu dalej powiększać swój majątek. Duża część nowych wsi została założona przez niego. Nie miał też takich konfliktów z sąsiadami jak jego ojciec i rzadko występował w sądzie. Żenił się dwukrotnie. Jego pierwszą żoną była Felicja – córka Andrzeja Bestrzejowskiego, sędziego ziemskiego lubelskiego. Z tego małżeństwa pochodził syn Florian. Po raz drugi zawarł małżeństwo z Agnieszką, córką Jerzego Czernego – starosty urzędowskiego, z którą również miał dzieci. Zmarł między 1566 r., kiedy to wyznaczył opiekunów dla swoich nieletnich dzieci, a także oprawę wdowią dla żony Agnieszki⁹¹, a 1575 r., kiedy występuje już ona jako wdowa po nim⁹².

Za jego czasów, w 1546 r. nastąpiła rewizja granic z Wielkim Księstwem Litewskim. Wytyczono również północną granicę jego posiadłości. Wiodła ona, tak jak i wcześniej rzeką Liwiec⁹³.

Zanim przejdziemy do najważniejszych osiągnięć Stanisława Siedleckiego, należy przyrzeć się przynależności kościelnej ziem nad Liwcem i Muchawką. Należały one wówczas do diecezji krakowskiej i archidiakonatu radomskie-

---

⁸⁶ Wierzbowski (1912) nr 9985.

⁸⁷ Wierzbowski (1910) nr 1483.

⁸⁸ Plewczyński (1996) 24.

⁸⁹ Paprocki (1982) 548.

⁹⁰ Paprocki (1982) 548.

⁹¹ Wierzbowski (1919) nr 3327, nr 3328, nr 3329.

⁹² Plewczyński (1996) 27.

⁹³ Kuraś (1983) 225.

go. Początkowo wchodziły w skład parafii łukowskiej, która powstała przypuszczalnie w XIII w.⁹⁴, a więc najbliższy kościół znajdował się w odległości ok. 30 km. Oddzielony był do tego jeszcze wspomnianym już lasem Tłuściec. Chrystianizacja nie mogła być dogłębna i nic dziwnego, że na cmentarzu z XIII w. znajdujemy jeszcze dary pogrzebowe. Sytuacja zmieniła się w 1418 r. Powstała wówczas parafia w Zbuczynie odległym już tylko o ok. 13 km, w której znalazły się wsie leżące na północ od wspomnianego lasu⁹⁵. Niestety zachowany dokument wymienia jedynie miejscowości pozostałe w macierzystej parafii łukowskiej. W 1448 r. nastąpiła ugoda dotycząca poboru dziesięcin ze wsi w parafii łukowskiej między biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim a rektorem parafii łukowskiej, Mikołajem. Ustalono w niej m.in., że opłaty z Siedlec, Pruszyzna i Golic będą należały do proboszcza łukowskiego⁹⁶. Wygląda więc na to, że mimo przynależności do parafii zbuczyńskiej, dziesięcinę z tych miejscowości pobierał po 1418 r. nadal pleban łukowski.

Następna zmiana zaszła w 1471 r., kiedy to erygowano parafię w Pruszyźnie⁹⁷. Prawo pobierania dziesięcin z Siedlec, Golic, Zaboklik i Grabianowa przeszło wtedy na proboszcza pruszyńskiego. Sprawa utworzenia nowej parafii rozpoczęła się jednak kilka lat wcześniej, od umowy między Janem Pruszyńskim a Maciejem – plebanem ze Zbuczyna. Ten ostatni zgodził się na wydzielenie z jego parafii nowej z siedzibą w Pruszyźnie, prawdopodobnie w zamian za objęcie tamtejszego probostwa. Wśród darowizn na rzecz jego i jego następców występuje tu niedawno powstały staw rybny w lesie zwanym Siedliska niedaleko kościoła⁹⁸. Ten tajemniczy las od lat intrygował badaczy dziejów Siedlec. Zwykle wskazywano, że może to być pierwsza wzmianka o miejscowości⁹⁹. Oba wyrazy są bowiem bardzo sobie bliskie. Jednocześnie istnieje pewne prawdopodobieństwo

---

⁹⁴ Brak jakichkolwiek informacji o początkach parafii. Można jedynie domyślać się, że powstała z kościoła grodowego; Litak (1964) 54-57.

⁹⁵ Kuraś (1962) nr 328.

⁹⁶ Piekosiński (1905) nr 1448; Do dziś w większości prac na temat historii Siedlec jest uznawana za pierwszą pewną wzmiankę o Siedlcach, por. Plewczyński (1996) 24; Litak (1962) 149; Historycy kierują się tu wynikami badań A. Wintera z okresu międzywojennego [Winter (1939) 12-14; Winter (1969) 16].

⁹⁷ Zob. przyp. 64.

⁹⁸ Kuraś (1963) nr 425; Jak zauważył S. Kuraś [Kuraś (1983) 101], wydawca błędnie odczytał datę jako 1430 r. Jednak ugodę tę poświadczyli Jakub ze Skromowic – sędzia ziemi łukowskiej i Maciej z Domaszewnicy – podsędek. Ten pierwszy występował w dokumentach między 1464 r. a 1496 r., natomiast drugi między 1441 r. a 1475 r. [Gąsiorowski (1990) 150]. Ugoda ta musiała więc zostać zawarta między 1464 r., kiedy to po raz pierwszy występuje jako sędzia ziemski łukowski Jakub ze Skromowic, a 1471 r. – datą erygowania parafii. Być może stało się to w 1470 r., skoro w ugodzie tej ustalono okres roku na uzyskanie zgody biskupa krakowskiego na powstanie parafii.

⁹⁹ Litak (1962) 153; Plewczyński (1996) 23.

stwo, że część Siedlec w XV w. posiadali właściciele Pruszyzna. Z drugiej strony z Pruszyzna do Siedlec jest ok. 10 km, więc raczej nie określono by położenia tej sadzawki wyrażeniem „w pobliżu kościoła”. Nigdy więc nie wystąpiła też w źródłach taka pisownia miejscowości. Co więcej, wyraz „siedliska” oznacza nie tylko miejsce zamieszkane, osadę, ale też miejsce po osadzie, której już nie ma. W ustalaniu położenia lasu nie pomagają również lokalne nazwy różnych punktów w przestrzeni. Takie określenia często wskazują na pewne wydarzenia z przeszłości, a pamięć ludowa przechowuje je przez wiele lat¹⁰⁰. W pobliżu Siedlec nie występuje jednak obecnie żaden fragment terenu określany takim lub podobnym mianem. Kwerenda przeprowadzona wśród starszych mieszkańców wsi nie dała pozytywnego rezultatu¹⁰¹. Pamięć o tym miejscu zanikła przez wieki. Poza tym, pierwsza wzmianka o Siedlcach pochodzi z 1441 r., o czym była mowa wyżej. Wynika z tego, że las Siedliska nie ma nic wspólnego z Siedlcami.

Rozwój posiadłości Pruszyńskich, którego dowodem było powstanie parafii, został zahamowany w XVI w. Na początku tego stulecia dobra Siedleckich zdecydowanie wysunęły się na pierwsze miejsce pod względem wielkości. Doszło do tego, że większość terenu parafii zajmowały nie wsie patrona, ale innego szlachcica. Musiało to w końcu spowodować dążenia właścicieli Siedlec do odezwania się od parafii pruszyńskiej i utworzenie własnej. Kościół parafialny i prawo patronatu nad nim było bowiem oznaką prestiżu. Parafia powodowała powstanie wspólnoty, jednoczyła ludzi wokół jednego kościoła, a tym samym również konsolidowała dobra właściciela.

Pierwszą próbą utworzenia parafii w Siedlcach było wystawienie dokumentu fundacyjnego przez Stanisława Gniewosza 25 kwietnia 1530 r.¹⁰² Jednak sprawa się nie powiodła. Dopiero dwa lata później starania zostały uwieńczone sukcesem. 8 kwietnia 1532 r. Siedlecki wystawił następny dokument fundacyjny, a 22 listopada tego roku biskup Piotr Tomicki erygował parafię. Miała ona ok. 88,2 km²¹⁰³ i objęła wsie: Siedlce, Golice, Grabianów, Żabokliki, Ujrzanów oraz kuźnice, jedną nad Liwcem, drugą nad Żytnią¹⁰⁴. Jako powody tej decyzji podano dużą odległość i słabe drogi między posiadłościami Siedleckiego a Pruszyznem. Szczególnie ciężką do przebycia miała być rzeka Rudnik, która była rwąca

---

¹⁰⁰ Np. Buko (2000) 61-83.

¹⁰¹ Kwerenda została przeprowadzona przez Wandę Księżopolską i autorkę w okresie luty – kwiecień 2009 r.

¹⁰² Litak (1962) 156; Litak (1964) 72; Borychowski (2004) 8-9.

¹⁰³ Litak (1964) 89-90.

¹⁰⁴ Litak (1964) 71-72; Litak (1962) 156-162; Kopia dokumentu została dołączona do akt wizytacji parafii siedleckiej z 1816 r.: Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, Actus visitationis generalis dekanatu Siedlecensis a R. D. Adalberto Skarszewski episkopo lublinensi per actae a D. 1816, sygn. 141 D [dalej AD Siedlce, Av], k. 000360 – 000362 v. Uprzejmie dziękuję za pomoc i udostępnienie dokumentu księdzu Bernardowi Błońskiemu, dyrektorowi Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach.

i często wylewała. To, według dokumentu, powodowało opuszczanie mszy i zaniedbywanie innych praktyk religijnych¹⁰⁵. Obecnie między Pruszyńnem a najbardziej wysuniętymi na wschód Golicami i Żaboklikami płynie jedynie niewielki bezimienny ciek wodny, z którym można owy Rudnik identyfikować¹⁰⁶. O tym, że powody te były jedynie pretekstem, świadczy większa odległość z Golic do Siedlec (ok. 6 km) niż do Pruszyńna (ok. 4 km), a także obecność do tej pory jeszcze resztek bagien między Golicami i Żaboklikami a Siedlcami – w okolicach rzeczki Helenki. Bardziej liczyły się tu względy własnościowe niż geograficzne.

Co mogło być powodem tak długich starań? Porównując uposażenia parafii przez Stanisława Siedleckiego, dają się zauważyć pewne różnice. Początkowo przyszły patron ofiarowywał proboszczowi i jego następcom 3 pola po 2 włóki każde z przyległymi łąkami, ogród, staw rybny, prawo połowu ryb w dwóch jazach: jednym na Liwcu i drugim na Żytniej, wolny przemiał mąki w młynie fundatora bez żadnych opłat na potrzeby gospodarstwa plebańskiego oraz wolne korzystanie z lasu, w tym dostęp do drewna na opał i do budowy. W 1532 r. rozszerzył te nadania o plac w pobliżu kościoła pod domy proboszcza, jednego albo dwóch wikariuszy i sługi oraz naczynia liturgiczne: dwa kielichy, w tym jeden srebrny, dwie pateny, jedną monstrancję miedzianą, a także mszał i graduał. Ofiarował też trzy ornaty: jeden miał być z niebieskiego aksamitu, drugi z kosztownej jedwabnej tkaniny – kamchy obszywany u góry złotem i trzeci z tego samego rodzaju jedwabiu, ale już bez złotych ozdób. Co więcej, między 1530 a 1532 r. wybudował drewniany kościół i wyznaczył wokół niego cmentarz¹⁰⁷. Położony był on na zachodnich krańcach wsi, nieco na południowy wschód od dworu. Obecnie w tym miejscu znajduje się kaplica grobowa Aleksandry Ogińskiej pod wezwaniem Świętego Krzyża, a z cmentarza zachował się tylko nagrobek Mikołaja Szweykowskiego z 1797 r. Kościół parafialny został przeniesiony w XVIII w. nieco na zachód, już na teren miasta, gdzie na wschodniej pierzei rynku postawiono murowaną świątynię barokową.

Widać więc, że późniejsza fundacja była znacznie bardziej hojna. Być może, jak to zauważył Litak¹⁰⁸, w 1530 r. wystąpiły obiekcje, że uposażenie jest zbyt małe i przez to parafia miałaby problemy z funkcjonowaniem.

Jednak dokument biskupa informuje o nieco innym problemie. Przeciwni utworzeniu nowej parafii zaprotestowali dziedzice Pruszyńna: Jan, Daniel, Stanisław i Hieronim oraz tamtejszy pleban Stanisław Brzowski. Nic w tym dziwnego. Wydzielenie parafii siedleckiej powodowało drastyczne uszczuplenie po-

---

¹⁰⁵ AD Siedlce, Av, k. 000360.

¹⁰⁶ A. Winter identyfikuje Rudnik z Helenką [Winter (1939) 15], jednak, Helenka płynie między Siedlcami a Żaboklikami i Golicami. Natomiast w dokumencie erygowania parafii zostało wyraźnie stwierdzone, że Rudnik płynie między wsiami Siedleckiego a Pruszyńnem (AD Siedlce, Av, k. 000360).

¹⁰⁷ AD Siedlce, Av, k. 000360, 000362.

¹⁰⁸ Litak (1962) 158-159.

wierzchni parafii macierzystej i tym samym jej dochodów. Do tej ostatniej miało należeć od tej pory jedynie cztery wsie: Pruszyń, Błogoszcz, Grubale i Stok. Natomiast do siedleckiej aż sześć oraz dwie kuźnice. Prawdopodobnie właśnie ten protest spowodował odroczenie powstania nowej parafii.

Po dwóch latach i wybudowaniu kościoła następuje kolejne nasilenie zażądań o zgodę biskupa. Ten wysłał dwóch wizytatorów: Macieja – opata sieciechowskiego i Adama – proboszcza z pobliskiego Trzebieszowa, aby ci na miejscu rozeznali się w sytuacji. Wizytatorzy uznali słuszność próśb Siedleckiego. Po wysłuchaniu ich sprawozdania, biskup Tomicki odrzucił sprzeciw Brzowskiemu i jego patronów oraz zakazał im prób podważenia tej decyzji na przyszłość¹⁰⁹.

Kościółowi siedleckiemu nadano wezwanie Najświętszej Maryi Panny oraz św. Stanisława biskupa i męczennika¹¹⁰. Drugie wezwanie zostało zaproponowane przez Siedleckiego. Wezwanie Maryjne dodał biskup Tomicki, ale wkrótce zanikło¹¹¹ i w użyciu było tylko wezwanie św. Stanisława. Co ciekawe, tego samego świętego patrona posiada kościół parafialny w Oleksowie, z którego wywodzili się Gniewosze Siedleccy.

W dokumencie erygowania parafii biskup Tomicki uregulował też kwestie prawne i finansowe. Prawo parafialne we wspomnianych wsiach należało więc do plebana siedleckiego. Miejscowości te objął przymus parafialny wobec kościoła w Siedlcach. Pleban uzyskał prawo pobierania dziesięciny snopowej z folwarków w Siedlcach i Golicach. Dochody proboszcza siedleckiego powiększały: kołęda ze wszystkich miejscowości w parafii oraz ofiary. Jako rekompensatę za oderwanie dużej części parafii pruszyńskiej, proboszcz siedlecki miał płacić odtąd pruszyńskiemu co roku na św. Marcina 60 groszy polskich. Także świętopietrze w miejscowościach należących do parafii siedleckiej miał zbierać dawnym zwyczajem pleban z Pruszyń, a to wiązało się również z pewnymi dochodami. Natomiast dziesięcina pobierana z gruntów chłopskich należała dalej do proboszczów łukowskiego i pruszyńskiego w sposób ustalony przed powstaniem parafii w Siedlcach. Subsidiumcharitativum z parafii płacone przez plebana siedleckiego ustalono na 2 grzywny srebra¹¹².

Prawo patronatu zostało nadane Stanisławowi Siedleckiemu jako temu, który ufundował parafię i wybudował kościół, oraz jego spadkobiercom. Pierwszym plebanem siedleckim został wskazany przez Stanisława Gniewosza, zgodnie z prawem kolatorskim, Mikołaj Kruzowski – kleryk niższych święceń¹¹³.

---

¹⁰⁹ AD Siedlce, Av, k. 000360 v. – 000361.

¹¹⁰ AD Siedlce, Av, k. 000360 v.

¹¹¹ Jednak to, że go nie używano, nie oznaczało całkowitego zapomnienia. Zapisano je jeszcze w aktach wizytacji w 1715 r. Był to jedyny raz po erygowaniu parafii, kiedy wezwanie to zostało wymienione; Borychowski (2006) 7.

¹¹² AD Siedlce, Av, k. 000360 v. – 000361 v.

¹¹³ AD Siedlce, Av, k. 000361.

W dokumencie fundacji ustalono również obowiązki plebana. Miał on odprawiać razem z wikariuszami i sługą kościelnym msze: w dniu robocze jedną, zaś w niedzielę i święta dwie – poranną z prymą i wieczorną z nieszporami. W trakcie porannych nabożeństw miał modlić się za dusze fundatora i jego spadkobierców¹¹⁴.

Kościół był zwykle miejscem, przy którym powstawała szkoła. W Siedlcach powstała ona przed 1595 r., kiedy to w aktach wizytacji został wymieniony jej budynek. Znajdował się on w pobliżu kościoła oraz domów plebana i wikarych¹¹⁵.

Następnym wielkim sukcesem Stanisława Gniewosza było nadanie Siedlcom przez króla Zygmunta Starego praw miejskich w 1547 r. Miasto powstało na surowym korzeniu na gruntach wsi Siedlce, nieco na zachód od niej. Nazwano je Nową Siedlcą, natomiast wieś wkrótce zaczęto nazywać Starą Wsią. Niestety nie zachował się oryginał dokumentu. Jego registr został jednak wpisany do Metryki Koronnej, dzięki czemu do współczesnych badaczy dotarło nieco informacji. Siedlcom nadano prawo magdeburskie (według przywileju króla Augusta III z 1746 r. była to odmiana prawa magdeburskiego – prawo chełmińskie¹¹⁶) i udzielono mu wolnizny od wszelkich opłat z wyjątkiem czopowego na okres 8 lat. Zezwolono też na 3 jarmarki: na ścięcie Jana Chrzciciela (29 VIII), na św. Floriana (4 V) oraz na niedzielę Reminiscere (druga niedziela Wielkiego Postu), a także targ raz w tygodniu, we wtorek¹¹⁷. Co ciekawe, kościół parafialny długo nie znajdował się w mieście, ale w pobliskiej w Starej Wsi, a więc na gruntach dawnych Siedlec.

O prężności mieszkańców Siedlec świadczy wzmianka jeszcze sprzed lokacji miasta. Już w 1511 r. pojawia się Michał Wydra kupiec z Siedlec, który zakupił za 20 kop groszy od księżnej mazowieckiej Anny kuźnicę na Liwcu położoną w miejscu zwanym Mszadle koło wsi Korytnica¹¹⁸.

Tym samym kończy się pierwszy etap w dziejach Siedlec. Okres, w którym były one wsią w pasie przygranicznym. W trakcie tych kilku wieków powoli przebyły długą drogę od małej leśnej osady, jaką były we wczesnym średniowieczu, do centrum dużego klucza dóbr z kościołem parafialnym, aż wreszcie otrzymały prawa miejskie. Niewielkie to było miasteczko, a wśród obowiązków jego mieszkańców były też robocizny na rzecz dworu¹¹⁹. Następnym impulsem do dalszego rozwoju były dopiero czasy księżnej Aleksandry Ogińskiej z domu Czartoryskiej, a więc druga połowa XVIII w. Jednak to właśnie okres przed 1547 r. był podstawą do późniejszego rozkwitu. Czas ten ukazuje również jak

---

¹¹⁴ AD Siedlce, Av, k. 000362.

¹¹⁵ Borychowski (2006) 19.

¹¹⁶ Ciara (1977) 101, 110.

¹¹⁷ Wierzbowski (1915) nr 22613.

¹¹⁸ Kuraś (1983) 210.

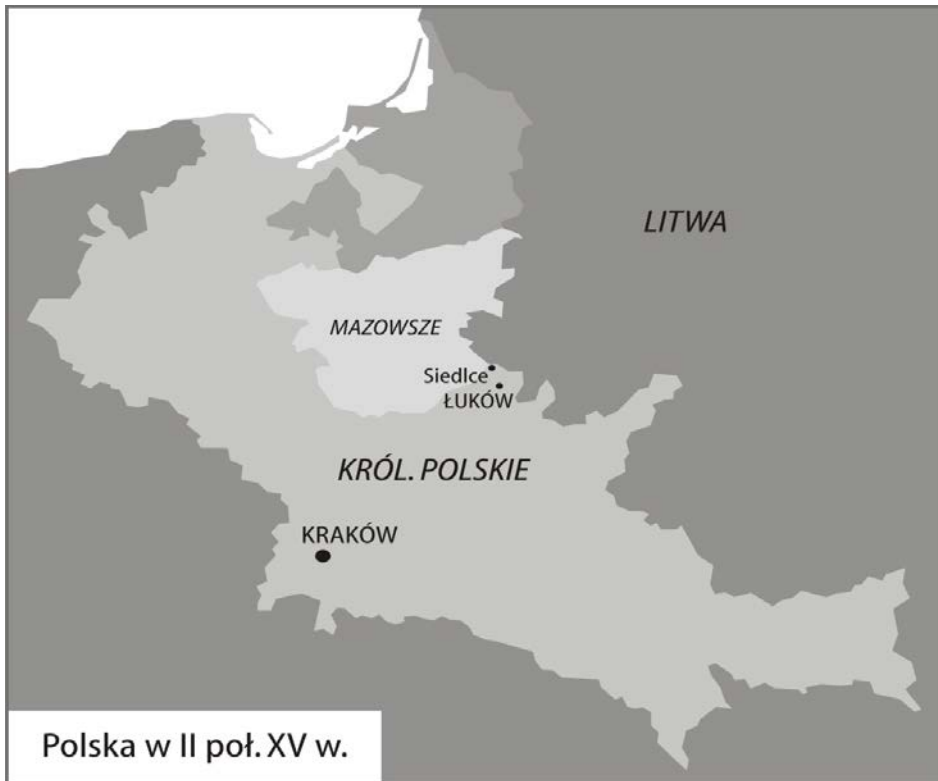
¹¹⁹ Ciara (1977) 105, 115.

wielki wpływ ma polityka na nawet niewielkie miejscowości. W czasach najazdów i wojen Siedlce pozostawały niewielką puszczańską wsią. Po ustaniu walk, dzięki najpierw traktatom pokojowym między Władysławem Łokietkiem i Kazimierzem Wielkim a książętami litewskimi, a następnie unii polsko - litewskiej, Siedlce otrzymały możliwość swobodnego rozwoju i to wykorzystały. Wieś się powiększała, stała się siedzibą dworu, a jej właściciele posiadali coraz więcej miejscowości. Następnym etapem była konsolidacja tych dóbr najpierw przez utworzenie parafii, a następnie miasta. Celem tej ostatniej decyzji było wykorzystanie i ożywienie lokalnego rynku.

Cechą szczególną tego okresu są luki w źródłach. Przez wiele lat Siedlce, przez swoją peryferyjność i niewielki rozmiar, znajdowały się poza obszarem zainteresowania czynników mogących coś nam przekazać, zaś większość dokumentów dotyczących tej miejscowości została w ciągu wieków zniszczona. Szczególnie znaczącymi kataklizmami, oprócz chronicznych pożarów miasta, były wojny szwedzkie oraz II wojna światowa. Wobec braku dokumentów, badacz często zadaje pytania, także te podstawowe, na które nie może udzielić odpowiedzi. Pozostaje mieć nadzieję, że gdzieś jeszcze w archiwach tkwią zapomniane wzmianki na ten temat, do których jeszcze nie dotarto oraz, że pod ziemią leżą jeszcze świadectwa przeszłości miasta i czekają na odkrycie przez archeologów.

Mapy

Mapa 1.

Opracował W. Florczykiewicz

Mapa 2.

Opracował W. Florczykiewicz

Bibliografia

Źródła

- Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, Actus visitationis generalis dekanatu Siedle-
censis a R. D. Adalberto Skarszewski episkopo lublinensi per actae a D.
1816, sygn. 141 D.
- Archiwum Państwowe w Siedlcach, Zbiór dokumentów pergaminowych i pa-
pierowych 1746 – 1787, sygn. 1 [dokument został wydany i przetłumaczo-
ny w: Ciara(1977) 96-118].
- Bullarium Poloniae: litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*,
t. 4, 1417 – 1431 (1992), (ed.) I.Sułkowska-Kuraś, S.Kuraś, H. Wajs, Romae
– Lublin 1992.
- Ciara S. (1977), *Przywilej króla Augusta III dla Siedlec*, [w:] *Prace archiwalno – kon-
serwatorskie na terenie województwa siedleckiego*, J. R. Szaflik (ed.), Siedlce, 96-
118.
- Herbarz Polski*, t. 6, (ed.) A. Boniecki, Warszawa 1903.
- Herbarz Polski*, t. 8, (ed.) K. Niesiecki, Warszawa 1979.
- Herby rycerstwa polskiego*, (ed.) B. Paprocki, Warszawa 1982.
- Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, ks. VII, Warsza-
wa 1974.
- Joannis Długosz senioris canonici cracoviensis Liber Beneficiorum nunc primum e codice
autographo editus*, t. 1, Kraków 1863.
- Joannis Długosz senioris canonici cracoviensis Liber Beneficiorum nunc primum e codice
autographo editus*, t. 2, Kraków 1864.
- Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. 3, (ed.) F. Piekosiński, Kraków 1887.
- Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. 4, (ed.) F. Piekosiński, Kraków 1905.
- Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529 (tzw. Liber retaxationum)*,
(ed.) Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław – Warszawa – Kraków 1968.
- Mappa szczególna woiewództwa lubelskiego zrzządzona z wielu mapp mieyscowych [...] przez Karola de Perthéesa*, skala ca. 1:2245000, Paris 1786.
- Matricularum Regni Poloniae Summaria*, cz. 4, vol. 1, *Acta cancellariorum 1507 – 1548*, (ed.) T. Wierzbowski, Warszawa 1910.
- Matricularum Regni Poloniae Summaria*, cz. 4, vol. 2, *Acta vicecancellariorum 1507 – 1535*, (ed.) T. Wierzbowski, Warszawa 1912.
- Matricularum Regni Poloniae Summaria*, cz. 4, vol. 3, *Acta vicecancellariorum 1533 – 1548*, (ed.) T. Wierzbowski, Warszawa 1915.

Matricularum Regni Poloniae Summaria, cz. 5, vol. 1, (ed.) T. Wierzbowski, Warszawa 1919.

Polska XVI wieku pod względem geograficzno – statystycznym, t. 3, *Małopolska*, A. Pawiński (ed.), [w:] *Źródła dziejowe*, t. XIV, Warszawa 1886.

Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, (ed.), A. Z. Helcel, Kraków 1870.

Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, Petersburg 1843, skala 1:126000, kolumna V sekcja IV.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 1, *Dokumenty z lat 1257 – 1420*, (ed.) S. Kuraś, Wrocław 1962.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 2, *Dokumenty z lat 1421 – 1441*, (ed.) S. Kuraś, Wrocław 1963.

Opracowania

Borychowski R. (2004), *Parafia św. Stanisława B. M. w Siedlcach w latach 1532 – 1918. Zarys dziejów. Część pierwsza, „Prace archiwalno – konserwatorskie”*, 14, 7-20.

Borychowski R. (2006), *Parafia św. Stanisława B. M. w Siedlcach w latach 1532 – 1918. Zarys dziejów. Część druga, „Prace archiwalno – konserwatorskie”*, 15, 7-22.

Buko A. (2000), *Pogańskie miejsca święte w krajobrazie osadnictwa wyżyny sandomierskiej*, [w:] *Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu we wczesnym średniowieczu*, S. Moździoch (ed.), Wrocław, 61-83.

Buko A. (2005), *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej*, Warszawa.

Dzieje Lubelszczyzny, t. 1, (ed.) T. Mencil, Warszawa 1974.

Dzieje Lubelszczyzny, t. 3, (ed.) S. Kuraś, Warszawa 1983.

Dzieje Lubelszczyzny, t. 4, (ed.) S. Wojciechowski, A. Sochacka, R. Szczygieł, Warszawa 1986.

Gąsiorowski A. (1990), *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII – XVIII wieku: spisy. T. 4, Małopolska: województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie, z. 1, urzednicy małopolscy XII – XV wieku*, Wrocław.

Gierlach B. (2001), *Jak powstały Siedlce*, Pruszków.

Gierlach B., Wróblewski T. (1975), *Początki Siedlec*, [w:] *Siedlce*, t. 3, J. R. Szaflik (ed.), Siedlce.

Górska I., Paderewska L., Pyrgała J., Szymański W., Gajewski L., Okulicz Ł. (1976), *Grodziska Mazowska i Podlasia (w granicach dawnego województwa warszawskiego)*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Litak S. (1962), *Siedlce przed lokacją, „Roczniki humanistyczne”*, 11. 2, 147-162.

- Litak S. (1964), *Formowanie sieci parafialnej w łukowskim do końca XVI wieku. Studium geograficzno – historyczne*, „Roczniki humanistyczne”, 12, 2, 5-131.
- Plewczyński M. (1996), *W Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, [w:] *Siedlce 1448 – 1995. 450-lecie nadania praw miejskich*, E. Kospath-Pawłowski (ed.), Siedlce, 22-44.
- Siedlce 1448 – 1995. 450-lecie nadania praw miejskich*, (ed.) E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 1996.
- Sochacka A. (1987), *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin.
- Szybkowski S. (1996), *Gniewosz Młodszy z Dalewic i Elżbieta Warszówna. Szkic z życia małopolskiej elity pierwszej połowy XV w.*, [w:] *Polska, Prusy, Ruś. Rozprawy ofiarowane prof. zw. dr hab. Janowi Powierskiemu w trzydziestolecie pracy naukowej*, B. Śliwiński (ed.), Gdańsk 163-174.
- Winter A. (1939), *Początki Siedlec*, Siedlce.
- Winter A. (1969), *Dzieje Siedlec 1448 - 1918*, Warszawa.
- Wiśniewski J. (1970), *Podlasie*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 4, cz. 1, Wrocław – Warszawa – Kraków, 172-174.
- Wroniszewski J. (1992), *Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*, Toruń.
- Zientara B., Mączak A., I. Ihnatowicz I., Landau Z. (1988), *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 r.*, Warszawa.
- Żaki A. (1974), *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Karty ewidencyjne

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Siedlcach,
karty ewidencji stanowisk archeologicznych:

- Białki, 59-78/4, oprac. M. Bienia
Białki, 59-78/5, oprac. M. Bienia;
Białki, 59-78/7, oprac. M. Bienia
Białki, 59-78/8, oprac. M. Bienia
Białki, 59-78/10, oprac. M. Bienia;
Grabianów, 59-78/14, oprac. M. Bienia
Grabianów, 59-78/12, oprac. M. Bienia;
Purzec, 57-78/25, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak;
Siedlce, 58-78/1, oprac. M. Bienia
Siedlce, 58-78/4, oprac. M. Bienia
Siedlce, 58-78/11, oprac. M. Bienia
Strzała, 57-78/21, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak
Strzała, 57-78/23, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak

Ujrzanów, 59-79/3, oprac. J. Kalaga

Żytnia, 57-78/14, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak

Żytnia, 57-78/18, oprac. B. Bryńczak, A. Bryńczak

Muzeum Regionalne w Siedlcach, karty ewidencyjne dóbr kultury, zbiory archeologiczne, opr. Jacek Myrcha:

MRS/A/47

MRS/A/48

MRS/A/49

MRS/A/50

MRS/A/51,

MRS/A/52

MRS/A/53

MRS/A/54

MRS/A/55

MRS/A/56,

MRS/A/57

MRS/A/58

Muzeum Regionalne w Siedlcach, Spis dóbr kultury niebędących muzealiami:

MRS/A/S/10

MRS/A/S/90,

MRS/A/S/95,

MRS/A/S/96,

MRS/A/S/103,

MRS/A/S/104

MRS/A/S/105,

MRS/A/S/107,

MRS/A/S/108,

MRS/A/S/109,

MRS/A/S/110

MRS/A/S/296

MRS/A/S/328,

MRS/A/S/346,

MRS/A/S/360,

MRS/A/S/381,

MRS/A/S/402

Summary

The village of Siedlce in Łuków Province

The sources regarding Siedlce before it was granted the town charter are few. The town was situated at the northern edge of the Łuków district, which was a part of the Kingdom of Poland. It has been a settlement since the ninth century. The first homes were founded on the grounds of the palace and the town hospital. The first mention of Siedlce in the written records comes from 1441, when Wojciech from Michów, who came from the Rawicz family, exchanged his property with that of his relative, Elżbieta, the wife of Jan from Oleksów. He gave her half of Siedlce, half of Golice, Wola Siedlecka and Wola Golicka in the Łuków district and received half of Rudno and half of Składów in the Lublin district in return. Elżbieta was in all probability the grandmother of Daniel Gniewosz Siedlecki, the Siedlce owner at the end of 15th and the beginning of 16th century. In the early 16th century, Daniel Gniewosz's goods - and subsequently his son's, Stanisław Gniewosz, goods - flourished. They owned between ten and twenty other villages and ironworks by the Muchawka and Liwiec rivers in addition to Siedlce. In 1532, a parish was established and the Blessed Virgin Mary and Stanislaus of Szczepanów, the bishop and martyr, church was erected. Another success of Stanisław Siedlecki was the granting of the town charter by Sigismund I the Old in 1547. The town was established a little further west from the village and named Nowa Siedlcza.